

Een school als gemeenschap, met een streven naar gezondmakend opvoeden, waarbij we steeds weer het geestelijke in mens en wereld betrekken en ontdekken.

Conrad van Pruijssen, Ingrid Busink, Marleen de Wit, Simkje Sieswerda*

Een sociaal avontuur

Najaar 2020 gingen vijf deelnemers en twee begeleiders op weg met een interessant onderzoeksproces in het 'Ontwikkellab Ondernemend Onderwijs'. Voor de begeleiders avontuurlijk, omdat zij voor het eerst leraren konden laten kennis maken met hun ideeën en manier van werken voor Ondernemend Onderwijs. Voor de deelnemers avontuurlijk, omdat zij in hun eigen biografie op onderzoek gingen naar een verdieping van hun eigen roeping. Er waren twee pabo-studenten, een ervaren Vrijeschoolleerkracht en een ervaren leerkracht uit het reguliere onderwijs. Daarnaast nog een ouder die het initiatief wil nemen om een nieuwe school op te richten. Allen waren op zoek naar hoe ruimte kan worden gevonden om een eigen koers te varen om voor leerlingen de best mogelijk invulling te geven aan het onderwijs. Sommigen overwogen om een eigen school op te richten, anderen om mee te gaan werken met de Ondernemende School (i.o.), weer anderen om binnen het eigen werk een verdere ontwikkeling vanuit eigen roeping mogelijk te maken.

Het Ontwikkellab Ondernemend Onderwijs werd aangeboden vanuit de School voor Gemeenschapsvorming en Initiatief (SVGI), die scholing biedt voor volwassenen in verschillende domeinen, zoals onderwijs en wonen. Het Ontwikkellab was zo ingericht, dat je er voor je eigen onderwijs inspiratie uit kon putten én kon onderzoeken of je er in de nabije toekomst mee wilde gaan werken in De Ondernemende School.

De Ondernemende School komt voort uit de ervaringen van twee initiatiefnemers voor onderwijsvernieuwing en wil een gemeenschap zijn van leraren, leerlingen en ouders, waarin onderwijs vanuit de Waldorf-pedagogiek een nieuwe sociale ruimte gaat krijgen. Het streven is om vanuit de bouwplaats samen met leerkrachten en ouders in 2023 in Zutphen een ondernemende school

Ontwikkellab

Koen Beurskens, leraar bovenbouw op een Vrijeschool:

"...Met veel plezier heb ik Ontwikkellab Ondernemend Onderwijs gedaan. Direct vanaf de eerste cursusdag veranderde er al een en ander in mijn lessen. Van leerlingen kreeg ik daarover meteen (onderstaande) heel positieve feedback..."

Het was voor ons even wennen in het begin. Ten eerste waren we al een half jaar niet naar school geweest (red: ivm Coronamaatregelen) en ten tweede geeft u met een heel ander doel les. We waren gelijk enthousiast, maar bovenal verwonderd. Het was voor het eerst dat iemand er zo over dacht en ons zo als 'mens' zag, in plaats van als leerling. U bent een enthousiaste en gepassioneerde leraar en u bent voor A. en mij de eerste die scheikunde boeiend kan overbrengen. De stof heeft u heel duidelijk 'overgebracht', door ons voornamelijk zelf te laten ontdekken als klas. We zijn elke dag met plezier naar de les gekomen en we vonden het bovenal een heel geslaagde periode. Conclusie: u bent gewoon een topper!

Zeven leerlingen van klas 11

te starten als bekostigde school, als we de aanvraagprocedure vanuit de wet 'Meer Ruimte voor Nieuwe Scholen' hebben afgerond. In 2021 starten we vanwege de behoefte van ouders, vast (onbekostigd) met een kleuterklas (en bij voldoende belangstelling met een eerste klas).

Opbrengst

We hadden een rijke opbrengst uit het Ontwikkellab. De begeleiders, doordat zij met hun initiatief voor de Ondernemende School nu persoonlijk verbinding hadden kunnen maken met leraren en hun professie. Vanuit de wezenlijke ontmoeting werd duidelijk vanuit welke toon we als initiatiefnemers nu over ons initiatief willen spreken. Dat we meer vanuit de intentie willen spreken dan vanuit de eerdere stelligheid over hoe het (in sociale zin) zou moeten.

De deelnemers hebben daadwerkelijk hun roeping en nieuw 'eigen' beroep tot meer bewust individueel vakmanschap en/of initiatiefkracht kunnen ontwikkelen. "Het was heel intensief en zinvol." "De opbrengst is dat ik nu de initiatiefkracht voel om mijn schoolinitiatief verder te brengen." "Ik besef nu: het moet echt een heel andere school worden." "Ik voelde dat er voor mij iets

“Ik voel nu de innerlijke ruimte echt initiatief te kunnen nemen.”

ontbrak in mijn onderwijs en dat is nu opengelegd; er is een nieuwe fase aangebroken.”

Ook voor leerlingen was er opbrengst! Enige tijd na de eerste lab-dag hadden zeven leerlingen spontaan in een email aan hun docent laten weten hoe zijn nieuwe aanpak, geïnspireerd door het Ontwikkellab, voor hen had doorgewerkt (zie kader). Daar doen we het voor, dat was duidelijk voor ons allemaal.

Wat hebben we samen gedaan?

In vier bijeenkomsten heeft iedere deelnemer, aan de hand van gerichte huiswerkvragen en met de eigen onderzoeksvraag als vertrekpunt, zijn of haar biografie onderzocht. Vragen waren onder meer:

- *Hoe kan ik de leerlingen echt aanspreken, zonder last*

een mysterieplaats kan zijn, waarin inzichten kunnen worden gevonden en ontwikkelingen als een inwijding in het geestelijke kunnen plaatsvinden.¹ Door de differentiatie in de reacties, gaat er een geheel, iets wezenlijks, een ontwikkeling spreken, het meest natuurlijk voor de ontvanger, voor wie zijn hele biografie meeklinkt: “Jullie spreken in de vier categorieën uit wat ik wel voel, maar nog niet onder woorden kan brengen.” De laatste bijeenkomst heeft iedereen drie toekomstscenario's geschreven om zijn of haar mogelijkheden heel concreet te verkennen. Naast de vier categorieën van weerklank, hebben we daar ook aan elkaar laten weten welk scenario's we de ander het meest waarschijnlijk zagen doen, wat slecht Nederlands is, maar voor ons was wel duidelijk wat we gingen waarnemen.

Ondernemend Onderwijs

te hebben van het schoolsysteem?

- *Hoe combineer ik ogenschijnlijk tegenstrijdige ideeën in het onderwijs?*
- *Hoe kan ik een groep mensen verzamelen waarmee we een nieuwe school kunnen neerzetten?*

Ieder vertelde elke bijeenkomst over ‘de grote boog’ van zijn of haar leven, of over een fragment. In eerste instantie wordt dan nog helemaal niet veel duidelijk, noch voor de verteller, noch voor de andere deelnemers die luisteren, al klinken er natuurlijk wel allerlei verschillende feiten in door. Pas in het na-luisteren, het waarnemen vanuit het gevoel, gaat er iets spreken. Met de ‘vier categorieën van weerklank’ hadden we een instrument waarmee we onze waarnemingen op verschillende ‘lagen’ konden ordenen en de ander een reactie konden geven. Wat karakteristiek is in wat hij/zij vertelt, welk beeld erdoor wordt opgeroepen, welke opvatting van de verteller erin doorklinkt. Tot slot geven alle deelnemers bij hun reacties een wekkende, open vraag mee. De werkwijze is een vorm van sociaal-fenomenologisch onderzoek waarmee in de School voor Gemeenschapsvorming en Initiatief gewerkt wordt. Vanuit het bewustzijn dat het sociale leven in deze tijd

Je ideale school

Iedere deelnemer onderzocht in het Ontwikkellab ook wat zijn of haar ideale school zou zijn. Bijvoorbeeld aan de hand van de vergelijking van websites van andere scholen, het formuleren van ‘unique selling points’ en in kunstzinnige verkenningen (zie schilderijen pag. 54).

Het eigen individuele beroep

De deelnemers werden gevoed in hun onderzoek en ontwikkeling door verschillende inhoudelijke bijdragen. Op de eerste bijeenkomst vertelde Ingrid Busink hoe ieder mens in zijn levensloop een eigen, individueel beroep ontwikkelt. Bijvoorbeeld door datgene waar hij met veel interesse mee bezig is (21-28) en wat hij aan capaciteiten ontwikkelt vanaf 28 jaar in een vorm van vrijwilligerschap. Vanaf 42 jaar is er dan de initiatieffase waarin je vanuit ondernemerschap vernieuwing kunt gaan realiseren.

De kinderen van deze tijd

Hans Lemmens vertelde op de tweede bijeenkomst over de kinderen van deze tijd en wat zij ons brengen en van ons vragen² in opvoeding en onderwijs. Er is echt een nieuwe stroom kinderen die de scholen binnen-

Mijn school, met aan de rand wat ik er niet in wil, in het midden wat ik er wel in wil

komt, met kinderen die je sterk-sensitief kunt noemen. Ze zijn als het ware lossier in hun lichaam, wat allerlei consequenties heeft voor hun verhouding tot anderen en voor hun manier van leren. Zo leren zij veelal vanuit het geheel en is de intrinsieke motivatie een *conditio sine qua non*. Zoals Hans Lemmens het formuleerde: de motivatie is de sleutel voor de incarnatie, dan kunnen ze ineens iets, ook iets praktisch als fietsen. Deze kinderen zijn te zien als de pioniers, als de ‘kanaries in de kolenmijn’. Volgens Hans Lemmens vragen zij om een andere maatschappij, in het groot en in het klein (zoals op school). Ze vormen een belangrijke motivatie voor het ontwikkelen van de Ondernemende School

Levensvreemde invloeden in het onderwijs

Op de derde bijeenkomst vertelde Philip Bakker over de wereldwijde levensvreemde invloeden die het onderwijs binnendringen vanuit internationaal beleid, waarin de mens collectief wordt benaderd en niet als individu. Een beweging die heel tegengesteld is aan wat de kinderen van ons vragen. Het was verhelderend om deze tendens tot in de details van de dagelijkse lespraktijk te herken-

*“Het voelt heel natuurlijk;
het is een heel fijne manier
om iedereen te leren kennen
en mee verder te bouwen
aan samenwerking.”*

nen en het spanningsveld waar je als leerkracht in staat in dit perspectief te plaatsen.

Het ideaal van de Ondernemende School

Op de vierde bijeenkomst lieten initiatiefnemers voor onderwijsvernieuwing Conrad van Pruijssen en Ingrid Busink zien hoe de Ondernemende School ruimte gaat maken voor leraren om in vrijheid zichzelf en de Waldorf-pedagogiek te ontwikkelen, om vandaaruit het onderwijs aan de kinderen te verzorgen van mens tot mens en dienend aan de ontwikkeling van het individuele kind. Ondernemerschap wordt vaak opgevat als iets commercieels, maar het pure ondernemerschap is geestelijk van aard. Het gaat over het ondernemen in de levensloop, het werken aan de realisatie van de eigen levensopgave, van wat je komt doen op aarde. In ons onderzoek van allerlei onbekostigde en bekostigde scholen, én van de regelgeving,³ hebben we gezien hoeveel ruimte er is voor (geestelijk) ondernemerschap in de school. Het is onze ambitie om die ruimte optimaal te benutten in onze Ondernemende Scho(o)l(en) zodat de leerlingen zich optimaal kunnen ontwikkelen, doordat in de gemeenschap van de school vanuit vrijheid, gelijkheid en broederschap wordt samengewerkt. Om dit waar te kunnen maken, werken wij vanuit de school als gemeenschap van mens tot mens: tot leraren, kinderen, ouders en andere existentieel betrokkenen. Leidend daarin is het gezamenlijke streven naar gezondmakend opvoeden, op een manier waarbij we het geestelijke in mens en wereld betrekken en ontdekken. Moderne gemeenschapsvorming, ook als voorbeeld voor

“Het ontwikkellab heeft veel verbondenheid gegeven. Het is gek om het stop te zetten, we blijven toch verbonden.”

de kinderen, zodat zij het sociale én het ondernemerschap zó om zich heen kunnen beleven, dat het hen zal ondersteunen voor hun verdere leven. Of zoals een leerkracht het verwoordde: “Zodat ze zelf initiatiefrijk kunnen meebouwen aan de nieuwe wereld.” Daarbij gaat het erom dat we bewustzijn ontwikkelen over het feit dat we, ook in een school, drie samenwerkingsgebieden kunnen onderscheiden, waarin we ons steeds weer op een andere manier tot elkaar verhouden⁴: elkaar vrijlatend in onze individuele ontwikkeling en denkbeelden, ons vanuit een gelijkwaardige ontmoeting met elkaar verbindend op de gebieden die ons allemaal aangaan en waar we allemaal mondig over zijn (bijvoorbeeld de schooltijden, de nieuwe locatie van de school), en rekening houdend met elkaars behoeften.

Omdat het antisociale in deze tijd vanzelf gaat en het sociale om bewustzijnsontwikkeling vraagt, streven we vanuit de School voor Gemeenschapsvorming en Initiatief naar een nauwe samenwerking op het gebied van scholing met de leraren binnen de Ondernemende School en met de Ondernemende School als geheel.

Een nieuwe sociale cultuur

In het Ontwikkellab hebben we gewerkt op een manier die we ook in de ondernemende school willen zien, als een nieuwe sociale cultuur. In de initiatiefgroep ‘Ontwikkeling van de

Ondernemende School’ hebben we zo al twee jaar gewerkt (met inzicht in elkaars levensopgave, met gedragen besluitvorming) en dat gaan we nu ook doen samen met de leraren met wie wij samen zijn ingestapt in de Bouwplaats van de Ondernemende School. Daarin gaan we samen, op korte termijn ook met ouders, de school als gemeenschap bouwen. Binnenkort start daarvoor het Ontwikkellab ‘Wederkerig Opvoeden voor ouders’ en een tweede Ontwikkellab Ondernemend Onderwijs voor leraren. ■

Zie www.deondernemendeschool.nl en www.svgi.nl

* Conrad van Pruijssen, initiatiefnemer onderwijsvernieuwing De Ondernemende School; Ingrid Busink, initiatiefnemer onderwijsvernieuwing De Ondernemende School; Marleen de Wit, deelnemer Ontwikkellab en kleuterjuf De Ondernemende School Zutphen (v.a. augustus 2021); Simkje Sieswerda, deelnemer Ontwikkellab, ouder, initiatiefnemer op onderzoek in Friesland.

1 Harrie Salman, *De sociale wereld als mysterieplaats*.

2 Zie ook: Hans Lemmens, *Hoogsensitiviteit: handicap of ontwikkelingsvoorsprong?*

3 Zie het rapport van de Onderwijsinspectie: *Ruimte in de regels*

4 R. Steiner, *Kernpunten van het sociale vraagstuk*.